

Archeologienota Oelegem (Ranst) – Rundvoortstraat

Natasja Reynolds en Ruth Ferket

Bornem
2020

Colofon

Rapporten van het archeologisch onderzoeksbureau All-Archeo bvba

Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Auteurs: Natasja Reyns en Ruth Ferket

All-Archeo bvba
Woestijnstraat 45
2880 BORNEM

Wettelijk depot nummer
D/2020/12.807/70

© All-Archeo bvba

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de opdrachtgever.

All-Archeo bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

1	Inleiding.....	4
2	Verslag resultaten bureauonderzoek.....	5
2.1	Administratieve gegevens.....	5
2.2	Archeologische voorkennis	6
2.3	Onderzoeksopdracht	6
2.3.1	Vraagstelling en randvoorwaarden	6
2.3.2	Beschrijving geplande werken.....	7
2.3.3	Werkwijze.....	11
2.4	Assessmentrapport.....	11
2.4.1	Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied	11
2.4.2	Historische beschrijving van het onderzochte gebied	17
2.4.3	Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader	22
2.4.4	Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese	26
2.4.5	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	26
3	Samenvatting.....	28
4	Bibliografie.....	29
4.1	Publicaties.....	29
4.2	Websites	29
5	Bijlagen	30
5.1	Archeologische periodes.....	30

1 Inleiding

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van de aanvraag van een omgevingsvergunning waarbij de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de vergunning betrekking heeft 3000 m² of meer bedraagt en waarbij de percelen helemaal buiten de archeologische zones liggen, opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones,¹ zoals bepaald in artikel 5.4.2 van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Het onderzoeksgebied valt niet binnen een beschermde archeologische site, noch binnen een gebied waar geen archeologisch erfgoed te verwachten valt.²

Alle coördinaten die weergegeven worden, zijn uitgedrukt in Lambert 72, tenzij anders vermeld.

De uitvoering van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem gaat steeds de uitvoering van vooronderzoek met ingreep in de bodem vooraf. Het doel van een archeologisch vooronderzoek wordt immers met een minimum aan destructie van het archeologisch erfgoed bereikt.

¹ <https://geo.onroenderfgoed.be>

² <https://geo.onroenderfgoed.be>

2 Verslag resultaten bureauonderzoek

Het doel van de archeologische bureaustudie is de aanwezigheid, aard en bewaringsomstandigheden van de archeologische monumenten te kunnen inschatten, de landschappelijke opbouw van het gebied te kennen, om de impact van de werken op het aanwezige archeologische erfgoed in te schatten en daaruit concrete aanbevelingen te formuleren voor de verdere prospectiestrategie.

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2018B2

Erkend archeoloog: All-Archeo bvba, OE/ERK/Archeoloog/2015/00018

Locatie (provincie, gemeente, deelgemeente, adres, toponiem): Antwerpen, Ranst, Oelegem, Rundvoortstraat, Everhoek/Lindberg

Bounding box x/y Lambert 72 coördinaten:

- 165507, 211677
- 165506, 211631
- 165441, 211621
- 165433, 211673

Kadastraal plan:

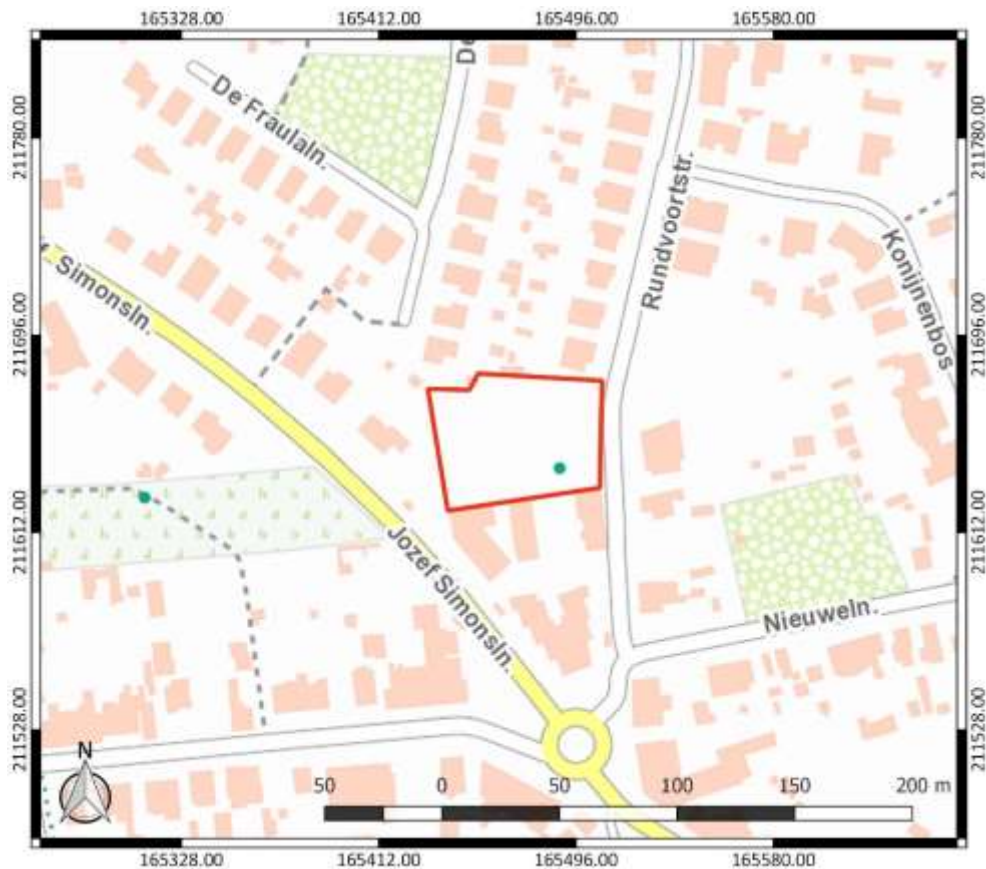

Figuur 1: Kadasterplan met aanduiding van het onderzoeksgebied in rood (www.geopunt.be)

Kadastrale percelen: Oelegem (Ranst), Afdeling 2, sectie C, nummer 6a

Oppervlakte onderzoeksgebied: ca. 3427 m²

Topografische kaart:

Figuur 2: Topografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.dov.vlaanderen.be>)

Begin- en einddatum uitvoering onderzoek: 5/02/2018 – 13/02/2018

Relevante termen uit de thesauri bij de Inventaris Onroerend Erfgoed: bureauonderzoek, steentijd, ijzertijd, Romeinse tijd, middeleeuwen, nieuwe tijd, nieuwste tijd, akkerland, grasland, bos

Verstoorde zones: er zijn geen gekende verstoorde zones.

2.2 Archeologische voorkennis

Er is geen concrete archeologische voorkennis met betrekking tot het onderzoeksgebied.

2.3 Onderzoeksopdracht

2.3.1 Vraagstelling en randvoorwaarden

Naar aanleiding van de geplande werken ter hoogte van het onderzoeksterrein werd een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd. Hierbij staat de vraag centraal wat de impact zal zijn van de geplande werken op het archeologisch bodemarchief. Op basis daarvan wordt een afweging gemaakt of verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem nodig is.

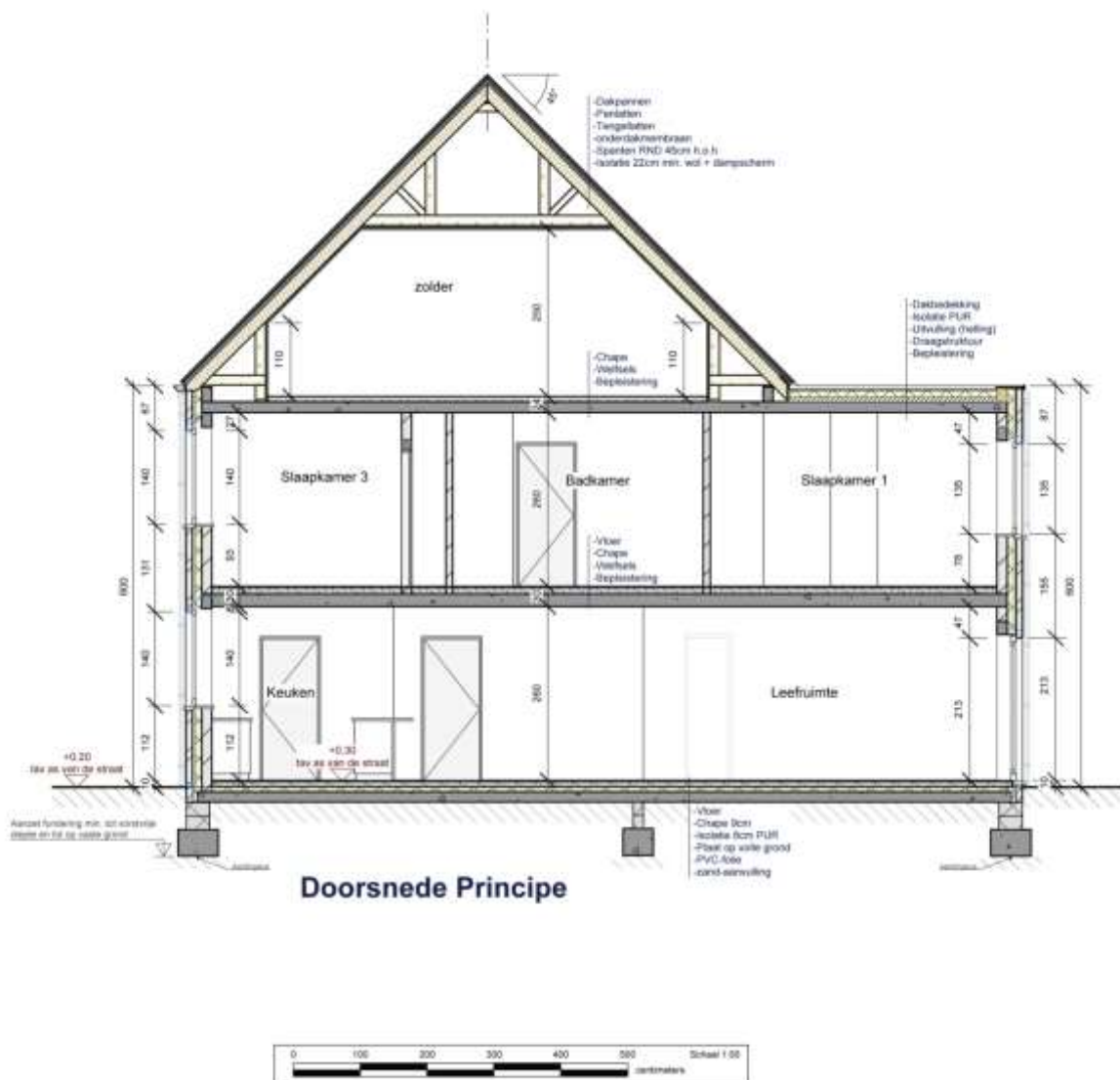
Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein?
- Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

Randvoorwaarden: er zijn geen randvoorwaarden van toepassing.

2.3.2 Beschrijving geplande werken

Op het terrein zal een verkaveling gerealiseerd worden, bestaande uit woningen die ondergronds verbonden zijn via een algemene kelder (Figuur 4). De maximale verstoringsdiepte van de geplande werken bedraagt ca. 3,2 m onder het maaiveld. Verder worden ook omgevingsaanleg, septische putten, regenwaterputten en huisaansluitingen voorzien, die een bijkomende negatieve impact zullen hebben op het bodemarchief. Ook zijn er indirecte factoren zoals compactie bij de werfingrepen door de inzet van zware machines, die een negatieve invloed op het aanwezige bodemarchief hebben.

Figuur 3: Typedoorsnede (Raf Verheyen)

Inplantingsplan

16 woningen - 31 parkeerplaatsen

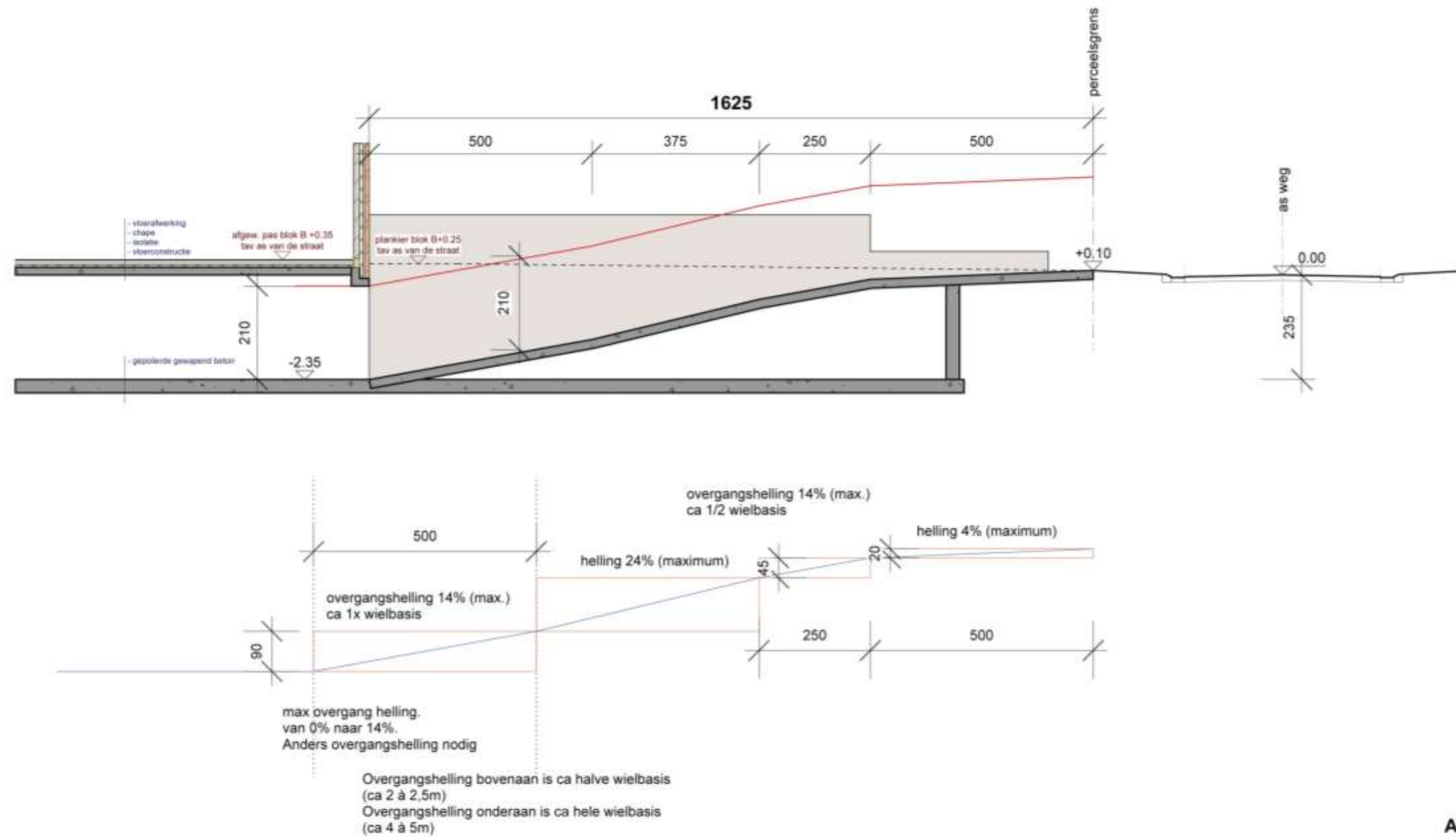
ARCHITEKT
 RAF VERHEYEN
 MORTSELSESTEENWEG 48
 2540 HOVE
 TEL. 03454 00 01
 GSM. 0495/808 232

Figuur 4: Ontwerpplan (Raf Verheyen)

ARCHITEKT
 RAF VERHEYEN
 MORTSELSESTEENWEG 48
 2540 HOVE
 TEL. 03454 00 01
 GSM. 0495/808 232

Figuur 5: Kelderplan en nutsleidingen (Raf Verheyen)

ARCHITEKT
 RAF VERHEYEN
 MORTSELSESTEENWEG 49
 2540 HOVE
 TEL. 03/454.00.01
 GSM. 0496/808 232

Figuur 6: Doorsnede toegang ondergrondse verdieping (Raf Verheyen)

2.3.3 Werkwijze

Het bureauonderzoek heeft betrekking op een zone die gekenmerkt wordt door een lage densiteit aan bebouwing in het verleden. Daarom wordt bijzondere aandacht besteed aan de landschappelijke opbouw en het landgebruik van het gebied.

Voor het bureauonderzoek zijn de aardkundige gegevens online opgezocht via www.dov.vlaanderen en www.geopunt.be. De geomorfologische kaart en de bodemerosiekaart zijn niet beschikbaar voor het onderzoeksgebied. Het historisch kaartmateriaal is georeferereerd geraadpleegd op www.geopunt.be.

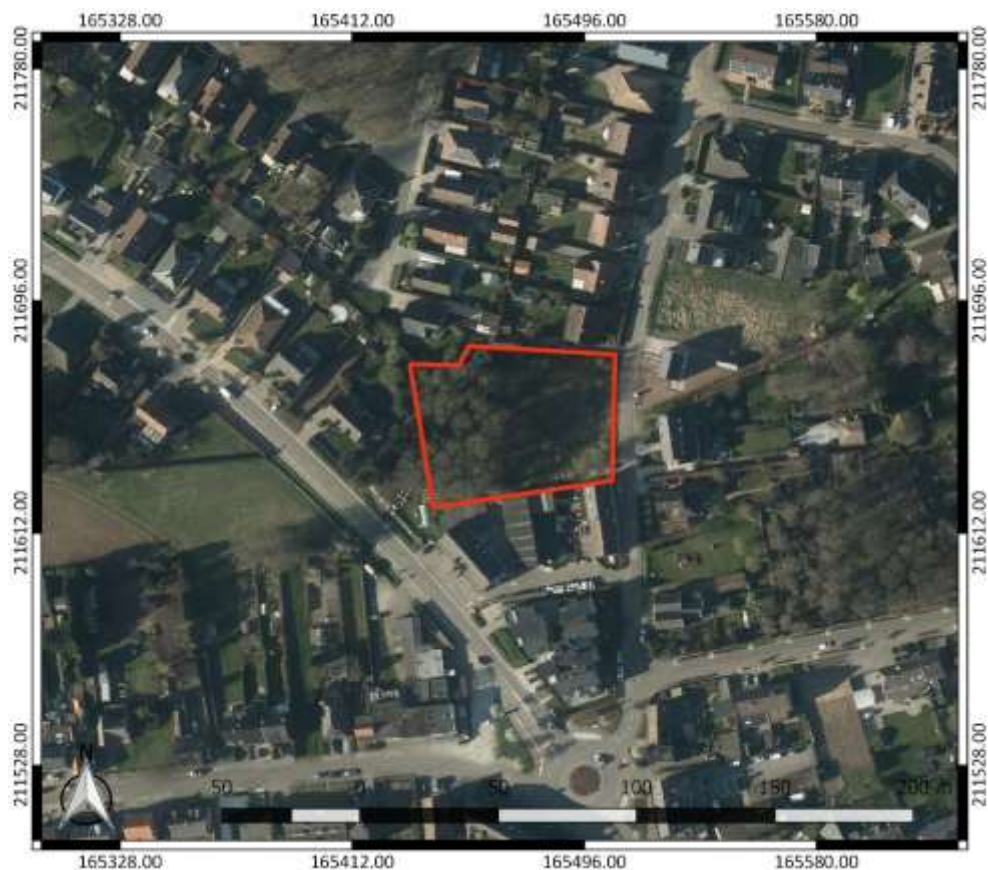
Het belangrijkste beschikbare historisch kaartmateriaal werd geraadpleegd om de gebruiksgeschiedenis van het onderzoeksgebied van de laatste eeuwen zo goed mogelijk te kennen. Met de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (1771-1778), de Atlas der Buurtwegen (1841) en de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp (1842-1879) worden drie momentopnames bekeken, voorafgaand aan de stafkaarten. De informatie afkomstig uit historisch kaartmateriaal kan een impact hebben op de inschatting van de kwaliteit van het eventueel aanwezige oudere bodemarchief. Beschikbare stafkaarten en luchtfoto's van het onderzoeksterrein werden geraadpleegd op www.geopunt.be en op www.cartesius.be. Ze worden enkel weergegeven in voorliggende studie wanneer ze een relevante bijdrage kunnen leveren aan de onderzoeksvragen met betrekking tot de landschapshistoriek, de gebruiksgeschiedenis van het terrein of de evolutie van de historische bebouwing.

In het kader van de vraagstelling rond het archeologisch potentieel van het terrein werden de Centrale Archeologische Inventaris en de landschapsatlas geraadpleegd. De Centrale Archeologische Inventaris is een inventaris van tot nog toe gekende archeologische vindplaatsen. Vanwege het specifieke karakter van het archeologisch erfgoed dat voor ons verborgen zit in de ondergrond, is het onmogelijk om op basis van de Centrale Archeologische Inventaris met zekerheid uitspraken te doen over de aan- of afwezigheid van archeologische sporen.

2.4 Assessmentrapport

2.4.1 Landschappelijke ligging van het onderzochte gebied

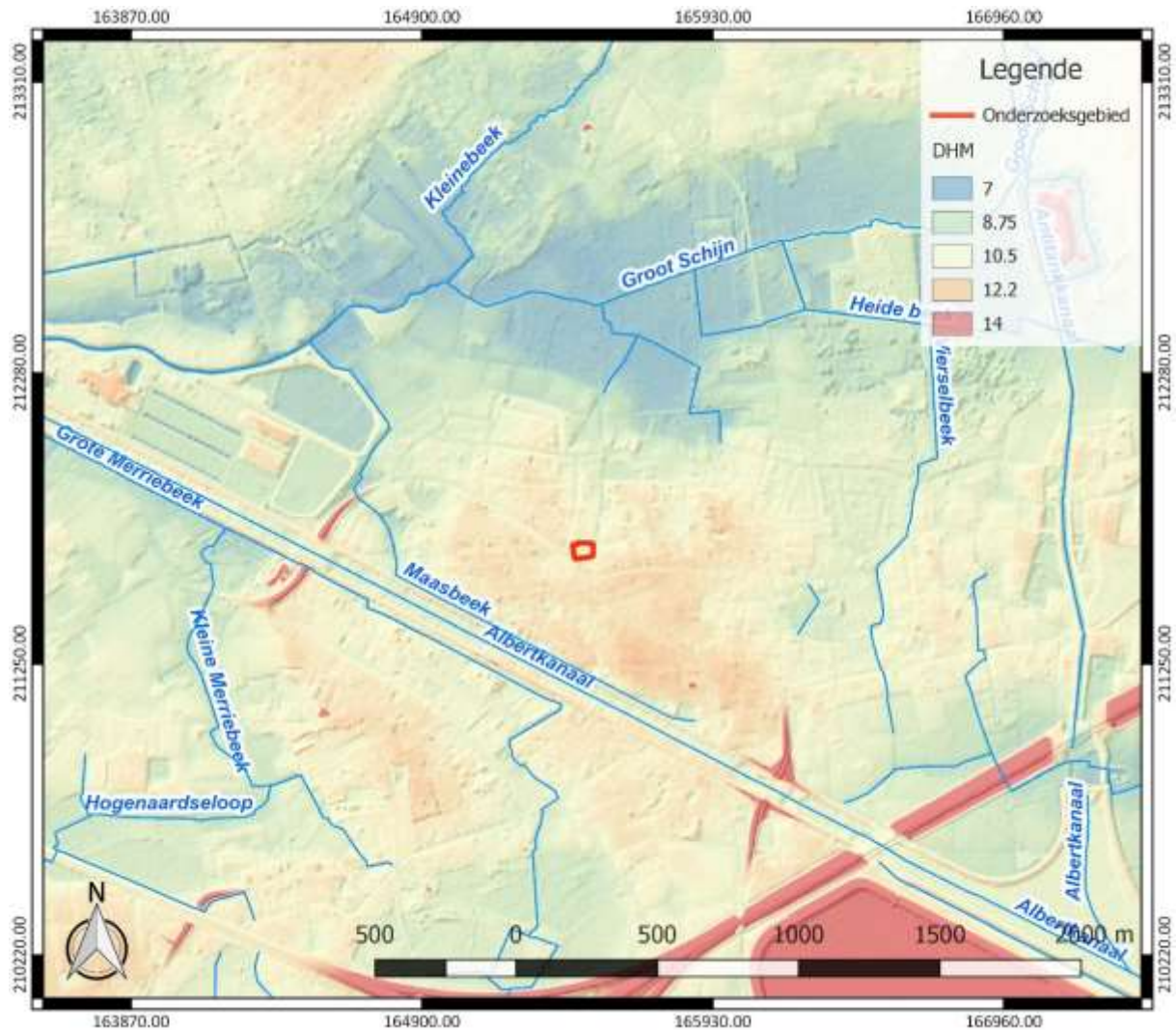
Het onderzoeksgebied is gelegen ten noordwesten van het centrum van Oelegem, tussen de Rundvoortstraat in het oosten, de Jozef Simonslaan in het zuidwesten en de De Fraulalaan in het noordwesten (Figuur 7). Volgens het gewestplan is het terrein gelegen in woongebieden. Hydrografisch behoort het tot het Beneden-Scheldebekken. Ten noorden van het onderzoeksgebied stroomt het Groot Schijn. Ten noordoosten loopt de Heide beek en ten oosten de Vierselbeek. Ten zuidwesten en ten westen stroomt de Maasbeek. Iets verder naar het zuidwesten toe is het Albertkanaal gesitueerd (Figuur 9).

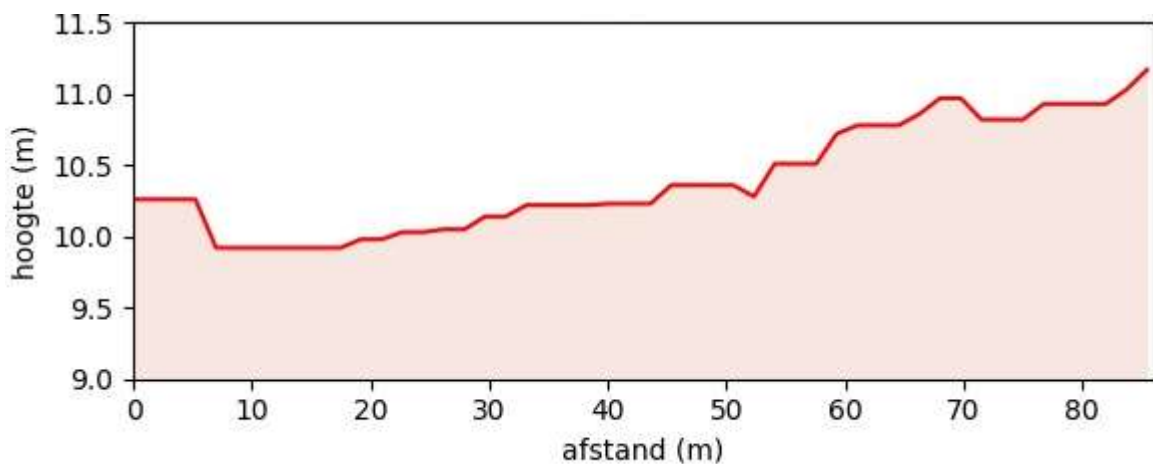
Figuur 7: Luchtfoto van 2017 met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 8: Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5m, met aanduiding van het onderzoeksgebied

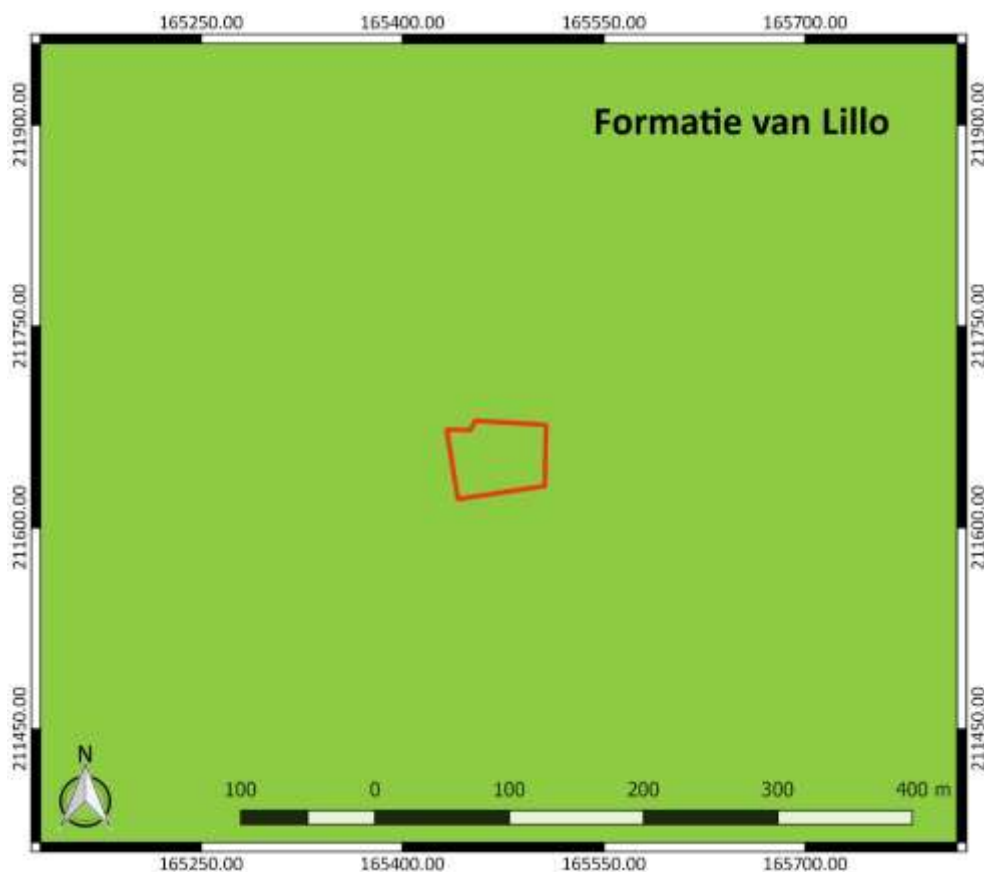
Figuur 9: Hydrografische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied, Digitaal Hoogtemodel Vlaanderen II, DTM 1 m en Hillshade DHM Vlaanderen I, 5m (<https://www.geopunt.be/kaart>)

Figuur 10: Hoogteverloop van noordoost naar zuidwest (www.geopunt.be/kaart)

Geomorfologisch behoort Oelegem tot de depressie van de *Schijns-Nete*. Dit is een laaggelegen gebied waar de topografie zich onder de 20 m situeert. Het meest laaggelegen gebied bevindt zich in het zuidwesten, in de omgeving van Lier.

De vlakte wordt doorbroken door twee duidelijke en relatief smalle, zuidwest-noordoost gerichte reliëfeenheden: de ruggen van Lichtaart en Geel. De meest uitgesproken rug is die van Lichtaart, die zich ten noorden van Herentals uitstrekt over Lichtaart tot in Kasterlee. Hier worden hoogtes bereikt tot maximaal 33 m. Deze rug is voor een groot deel opgebouwd uit Pliocene sedimenten. Meer naar het zuiden toe is de rug van Geel gesitueerd, die zich uitstrekt ten zuiden van Olen, in de richting van Geel. De rug van Geel bestaat uit de Miocene Formatie van Diest.³ Het onderzoeksgebied bevindt zich ten zuiden van de vallei van het Groot Schijn, op een zandrug in iets hoger gelegen gebied. Het onderzoeksgebied kent enkele hoogteverschillen. Het oostelijke en centrale gedeelte ligt lager dan het westelijke deel en het uiterste noorden en zuiden (Figuur 8). Binnen het terrein schommelt de hoogte tussen 9,9 en 11,2 m TAW (Figuur 10).

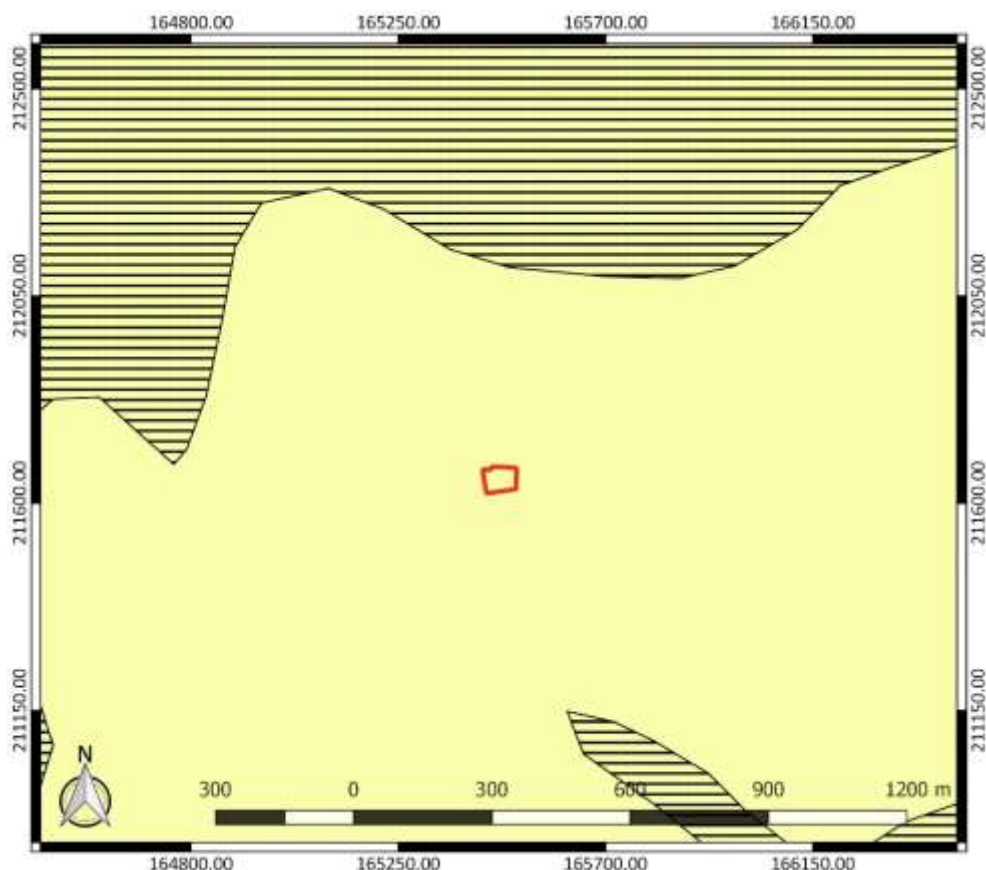
Figuur 11: Tertiaire geologische ondergrond met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

De tertiaire ondergrond (Figuur 11) bestaat uit de Formatie van Lillo. Deze wordt gekenmerkt door groen tot grijsbruin fijn zand dat weinig glauconiethoudend is en dat schelpen aan de basis bevat.⁴ De quartairgeologische kaart (Figuur 12) geeft aan dat in het onderzoeksgebied eolische afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en mogelijk Vroeg-Holoceen voorkomen, en/of hellingafzettingen van het Quartair. In de omgeving zijn gearceerd op de kaart oudere fluviatiele afzettingen van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen) en jongere fluviatiele afzettingen van het Holoceen en mogelijk Tardiglaciaal (Laat-Weichseliaan) weergegeven.⁵

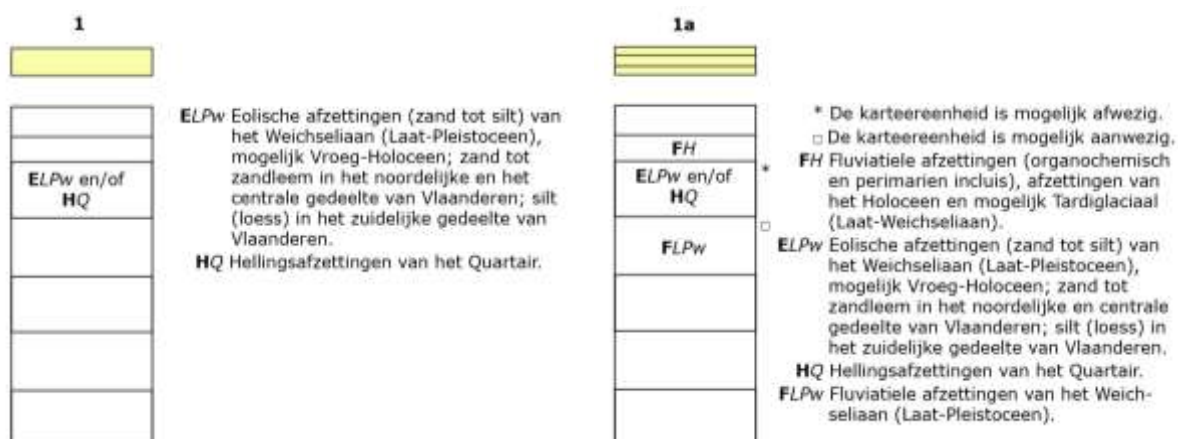
³ Goolaerts/Beerten 2006, 2

⁴ www.geopunt.be/kaart

⁵ www.geopunt.be/kaart

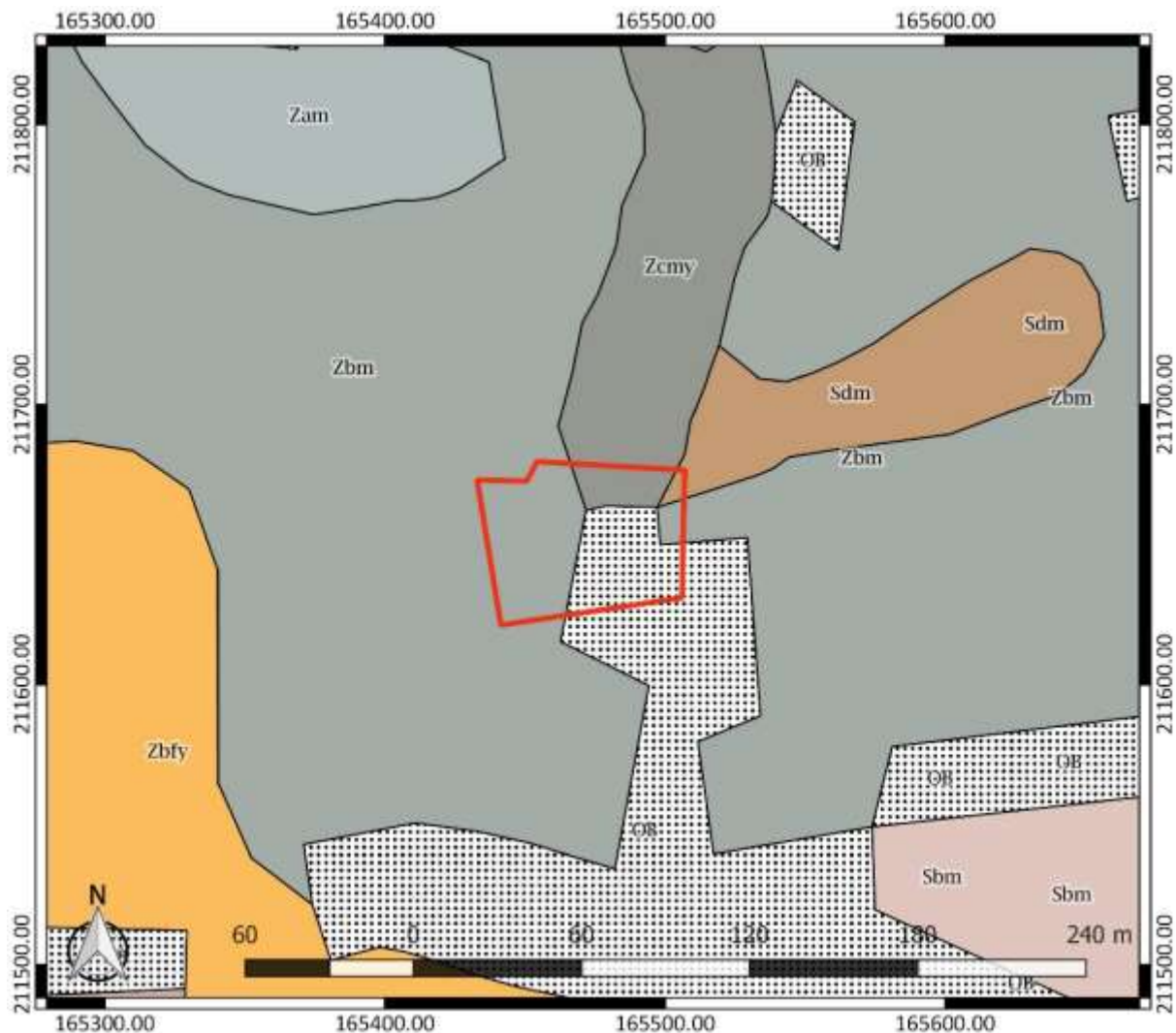

Figuur 12: Quartairegeologische kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 13: Legende bij de quartairegeologische kaart (www.geopunt.be)

De bodemkaart (Figuur 14) toont dat in het noorden van het onderzoeksgebied een matig droge zandbodem met dikke antropogene humus A horizont en sedimenten die in de diepte zwaarder of fijner worden (Zcmy) te verwachten is. In het oosten en het westen treffen we een droge (Zbm) en in het uiterste noordoosten een matig natte lemig (Sdm) zandbodem met dikke antropogene humus A horizont. Het overige deel van het onderzoeksgebied is volgens de bodemkaart in een bebouwde zone (OB) gesitueerd.

Figuur 14: Bodemkaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

De aanwezigheid van een dikke antropogene humus A horizont wijst mogelijk op een goed bewaard bodemarchief. De antropogene horizont is waarschijnlijk een plaggenbodem, het restant van een systeem van bemesting, waarbij mest uit de potstal vermengd met plaggen op de akkers werd gebracht. De algemene toepassing van plaggenbemesting in de Antwerpse Kempen is te situeren vanaf het begin van de 13de eeuw en werd toegepast tot aan de industrialisering van de landbouw. De meeste plaggenbodems lijken pas vanaf de 14de of 15de eeuw gevormd. Plaggenbodems kunnen relatief dik zijn en bijgevolg een conserverende werking hebben voor het onderliggende bodemarchief, dat bij ondiepe ingrepen en landbouwvoering niet meer geraakt wordt.⁶

Het onderzoeksgebied wordt volgens de bodemgebruiksaanneke kaart ingenomen door bomen, gras, struiken en verhardingen (Figuur 15). Dit beeld komt grotendeels overeen met het beeld dat we zien op een recente luchtfoto. Enkel de verhardingen zijn op deze foto niet te bemerken (Figuur 7).

⁶ Bastiaens 1994, 83-86; van Doesburg *et al.* 2007, 150

Figuur 15: Bodemgebruiksk kaart met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

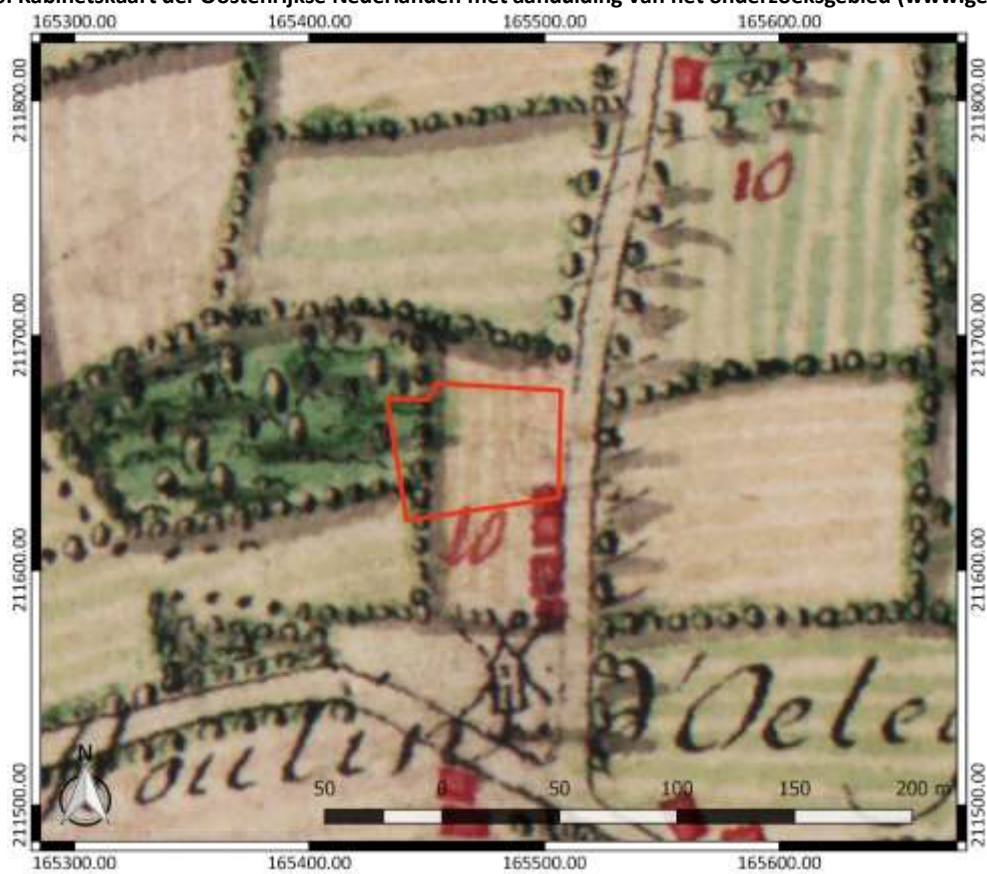
2.4.2 Historische beschrijving van het onderzochte gebied

In Oelegem was er op het voormalig "Steenbergen", tussen de Rundvoortstraat en de Jozef Simonslaan, een Gallo-Romeinse nederzetting gevestigd. Later vormde Oelegem waarschijnlijk een zelfstandige nederzetting van Frankische oorsprong. De bisschop van Kamerijk schonk het altaar van Broechem met zijn afhankelijkheden Oelegem en Wijnegem in 1161 aan de abdij van Tongerlo. De iets hogere en drogere ligging zorgde ervoor dat Oelegem in de 12de eeuw belangrijk werd. Rond 1250 werden de parochiegrenzen vastgelegd. De parochie hing af van de abdij van Tongerlo van 1161 tot 1822 en maakte tot in 1604 deel uit van de parochie Broechem. In 1559 werd de heerlijkheid Broechem-Oelegem door de hertog van Brabant verpand aan Jan van der Ryt. Tot circa 1640 bleef de heerlijkheid in handen van zijn familie. In 1643 werd ze terug hertogelijk bezit. Een jaar later werd de heerlijkheid verkocht aan Filips le Roy en in 1681 kwam ze in handen van de familie van Colen. In 1760 werd de heerlijkheid gesplitst zodat Oelegem bij de familie de Fraula terechtkwam. Kort daarna (in 1786) verenigde burggraaf de Fraula Oelegem terug met Broechem. Aan het begin van de 18de eeuw kreeg Oelegem een eigen schepenbank en werd het administratief opnieuw van Broechem gescheiden. Rond 1701 legden de Franse troepen een lange versterking aan tussen de Kleine Nete en de Schijn: de zogenaamde "liniekens" of "Linnekens". Vervolgens werden er in Oelegem vier forten opgericht: fort Bonnacroy, fort Mechelen, fort Brussel en fort Thijs.⁷

⁷ Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Oelegem [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/120695> (geraadpleegd op 6 februari 2018)

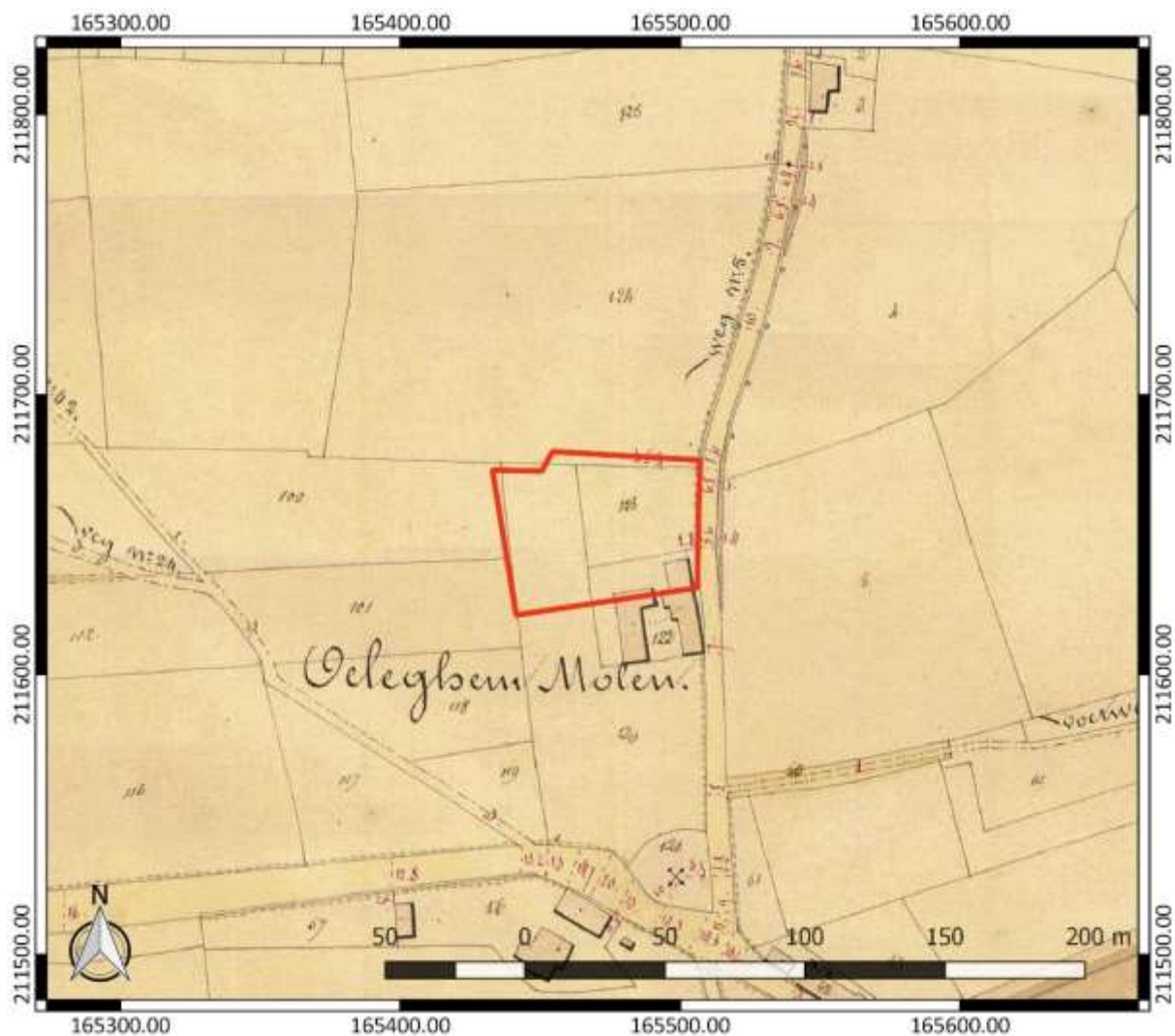
Figuur 16: Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

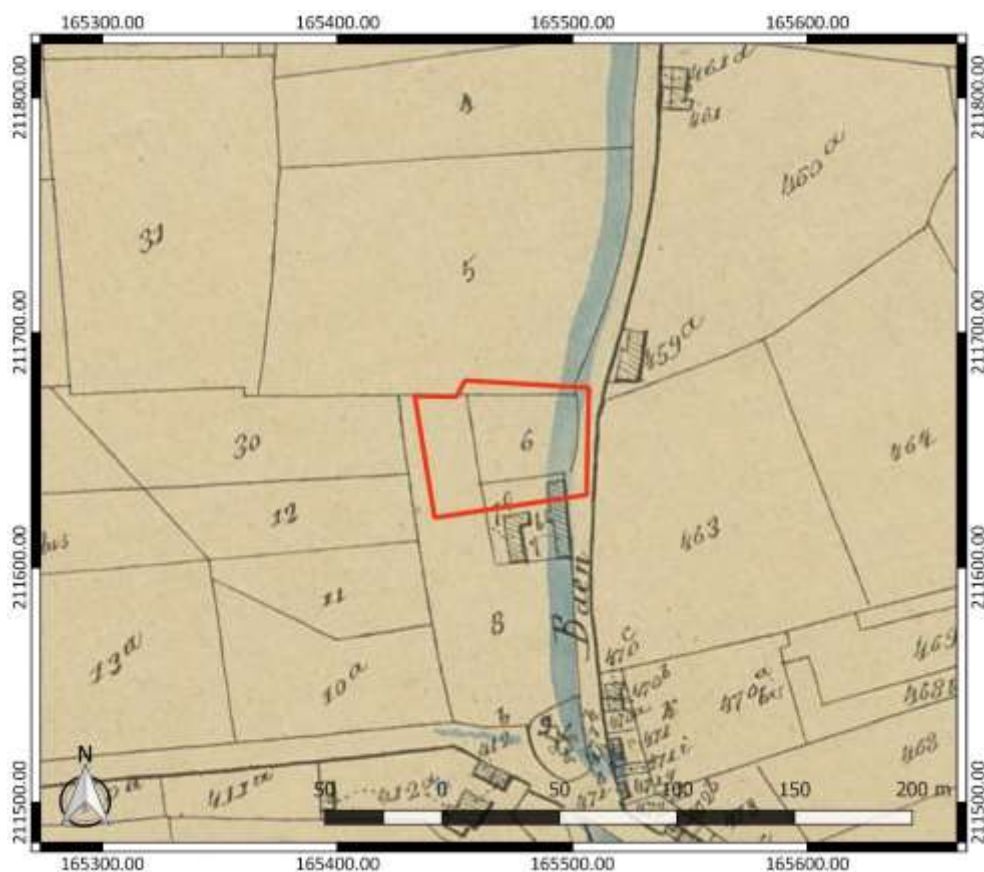
Figuur 17: Detail Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Op de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgemaakt op initiatief van graaf de Ferraris (1771-1778), is te zien dat het onderzoeksgebied in gebruik is als akkerland en als bos (Figuur 16 en Figuur 17). In het zuidoosten van het onderzoeksgebied is een deel van een gebouw te bemerken. Het terrein ligt reeds langs de voorloper van de Rundvoortstraat. Net ten zuiden van het terrein bevindt zich de Molen van Oelegem. Het onderzoeksgebied bevindt zich ten noordwesten van de historische dorpskern van Oelegem, op enige afstand ervan.

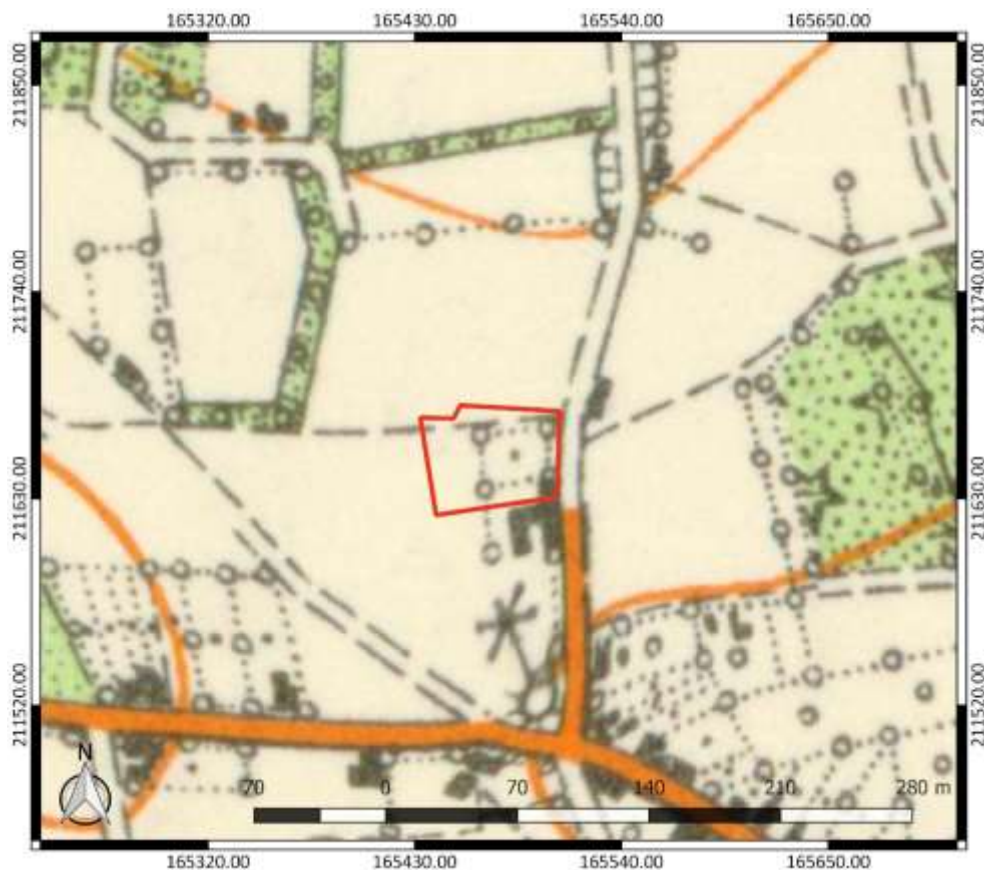
Op de Atlas der Buurtwegen (1841) en de Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp (1842-1879) is het zuidoosten van het onderzoeksgebied nog steeds bebouwd. Vermoedelijk was het terrein verder nog steeds in gebruik als akkerland (Figuur 18 en Figuur 19). Een topografische kaart uit 1929 (Figuur 20) toont een gelijkaardig beeld.

Figuur 18: Atlas der Buurtwegen met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 19: Atlas cadastral parcellaire de la Belgique van Popp met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Figuur 20: Topografische kaart uit 1929 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.cartesius.be)

Figuur 21: Luchtfoto uit 1971 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

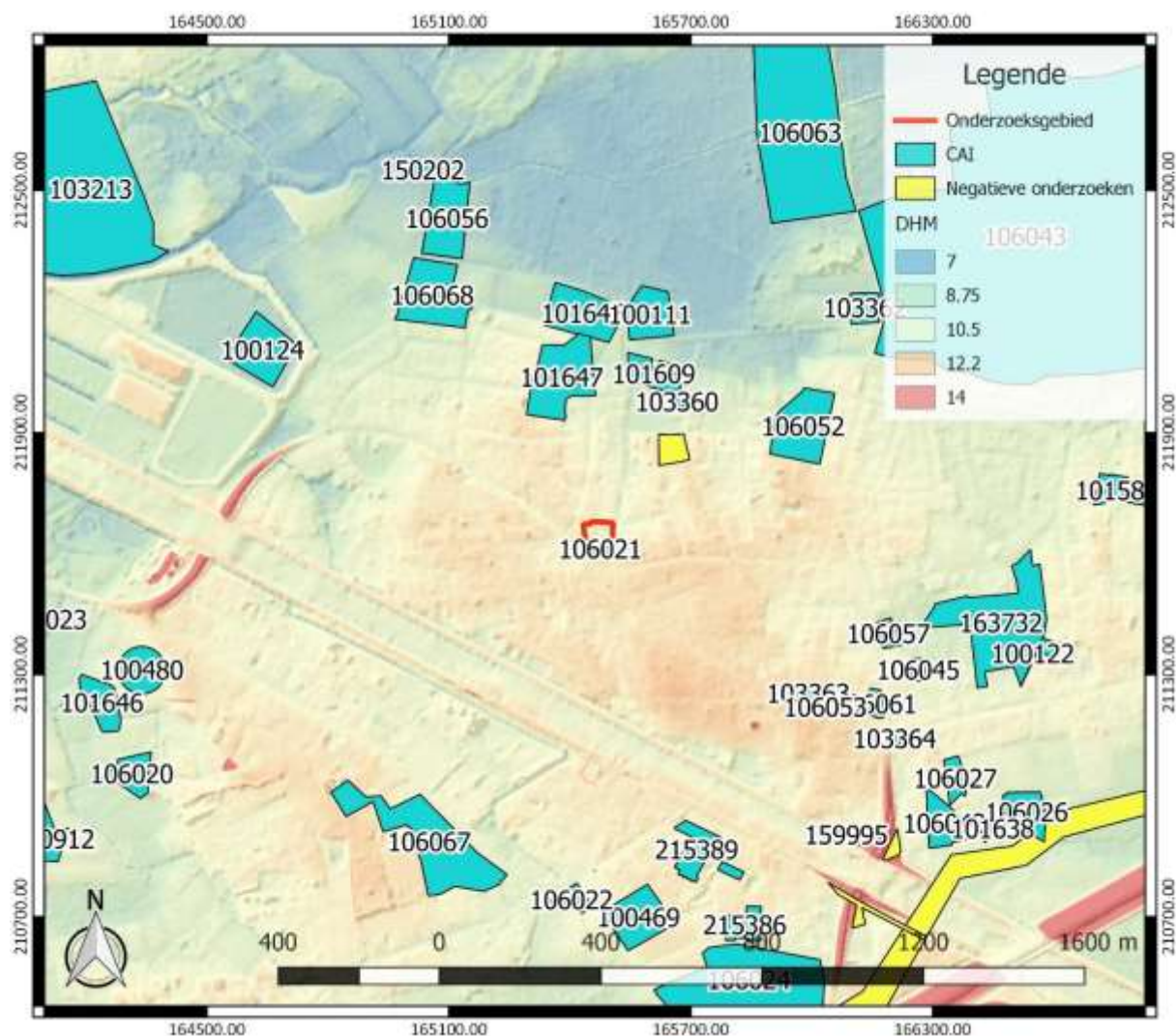

Figuur 22: Luchtfoto uit 1979-1990 met aanduiding van het onderzoeksgebied (www.geopunt.be)

Een luchtfoto uit 1971 (Figuur 21) toont dat het onderzoeksgebied in gebruik is als akker- en als grasland. De Jozef Simonslaan ten zuidwesten van het terrein is aangelegd. De bebouwing in het zuidoosten van het terrein is niet langer te zien. Op een luchtfoto uit 1979-1990 (Figuur 22) wordt het terrein ingenomen door gras en enkele bomen. In de omgeving van het onderzoeksgebied is de bebouwing enorm uitgebreid. Op een recente luchtfoto is de bebouwing in de omgeving verder toegenomen en zijn er bomen aangeplant binnen het terrein (Figuur 7).

2.4.3 Het onderzochte gebied in zijn archeologisch kader

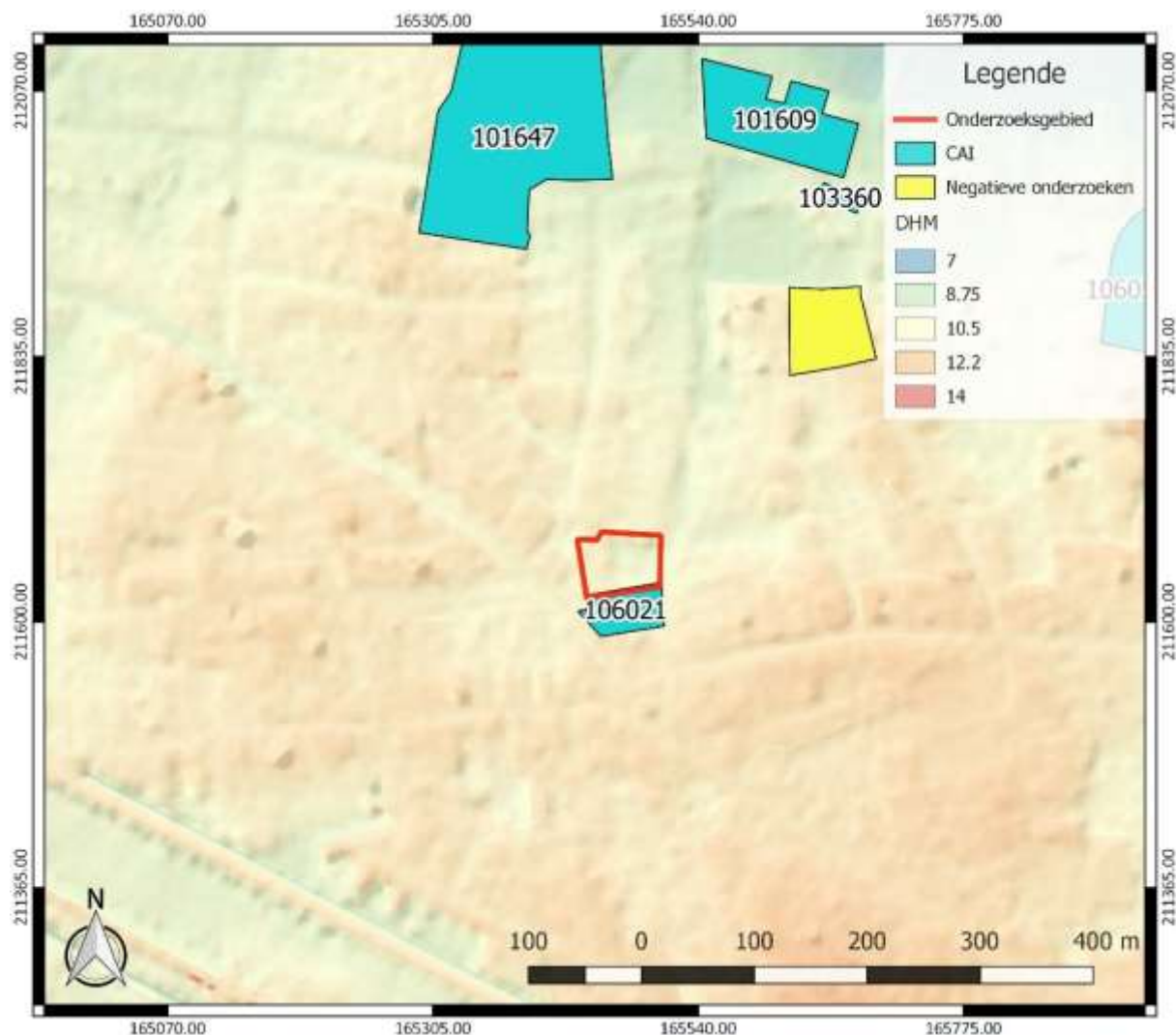
De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) vermeldt een aantal locaties in de omgeving van het onderzoeksgebied waar archeologische resten gekend zijn (Figuur 23). De in de nabijheid gelegen archeologische waarden en de locaties met een gelijkaardige landschappelijke ligging worden besproken. Ze zijn het relevantste om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten.

Figuur 23: Overzichtskartaal Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van het onderzoeksgebied (<https://geo.onroerenderfgoed.be/>), weergegeven op het DTM 1 m en Hillshade DHM 5m

Net ten zuiden van het onderzoeksgebied (Figuur 24) was de Molen van Oelegem gesitueerd (CAI ID 106021). Deze houten windmolen dateerde uit de 17de eeuw. In de 18de eeuw stond er een hoeve bij de molen. Deze werd afgebroken in 1940. Omstreeks 1815 werd een afzonderlijk maalderijgebouw opgericht. Hierin werden een smouterij en oliemolen ondergebracht. De maalderij werd in 1875

vermoedelijk vergroot of vervangen door het huidige gebouw. In 1922 werd de oliemolen vervangen door een magazijn. In de 20ste eeuw kwam er een vernieuwd maaldershuis aan de oostzijde.⁸

Figuur 24: Detailkaart Centrale Archeologische Inventaris met aanduiding van het onderzoeksgebied
(<https://geo.onroerenderfgoed.be/>), weergegeven op het DTM 1 m en Hillshade DHM 5m

Op verschillende locaties in de omgeving werd steentijd materiaal aangetroffen. Ter hoogte van CAI ID 106026 en CAI ID 106057 werd lithisch materiaal uit het (laat-)mesolithicum verzameld. Op vindplaats CAI ID 101609 waren daarnaast ook vondsten uit het neolithicum aanwezig.⁹ Op de volgende locaties werd lithisch materiaal uit de steentijd gevonden: CAI ID 100469, CAI ID 101638, CAI ID 106027, CAI ID 106042 (ten zuidwesten van CAI ID 106027) en CAI ID 106045.¹⁰

⁸ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 106021, Molen van Oelegem (OEL 54), (geraadpleegd op 6 februari 2018); Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Maalderij [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/13972> (geraadpleegd op 6 februari 2018)

⁹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 106026, Bolkerhoeveweg II (OEL 43), (geraadpleegd op 7 februari 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 106057, Het Schransken (OEL 5), (geraadpleegd op 7 februari 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 101609, Knodbaan I (OEL 10), (geraadpleegd op 6 februari 2018)

¹⁰ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 100469, De Bastiaen (geraadpleegd op 6 februari 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 101638, Bolkerhoeveweg I (OEL 34), (geraadpleegd op 7 februari 2018);

In de omgeving kwamen ook resten uit de metaaltijden aan het licht. Aan de Oelegemsesteenweg (CAI ID 159995) werd een zespostenspijker en een greppel, die mogelijk als erfafbakening beschouwd kan worden, gevonden. Ter hoogte van de vindplaats Steenberg (CAI ID 101647) werden twee kuilen uit de vroege ijzertijd opgegraven. Verder werden er resten van inheemse landelijke bewoning uit de vroeg-Romeinse tijd gevonden. Deze kan tussen de tweede helft van de 1ste eeuw na Chr. en het begin van de 3de eeuw geplaatst worden. Het omvat paalsporen, waterputten, afvalkuilen, greppels en 14 à 15 gebouwplattegronden. Ook uit de late middeleeuwen is hier aardewerk verzameld. Ter hoogte van het Schuurblok (CAI ID 163732) zijn greppels en een paalkuil uit de ijzertijd te bespeuren. Andere aangetroffen sporen kunnen gerelateerd worden aan de middeleeuwse Hoeve ter Straten (CAI ID 100122) in de buurt. Het gaat om een mogelijke waterput of waterkuil, een mogelijke afvalkuil en een gracht uit de late middeleeuwen. Enkele grachten en greppels, die tussen de 16de en de 18de eeuw geplaats kunnen worden, deden in de nieuwe tijd dienst als afwateringssysteem.¹¹

In de omgeving werd op meerdere plaatsen aardewerk uit verschillende periodes gevonden. Vindplaats CAI ID 100480 leverde aardewerk uit de metaaltijden of de Romeinse periode op. Ter hoogte van locatie CAI ID 106027 was er aardewerk uit de ijzertijd en uit de vroege, volle en late middeleeuwen aanwezig. Bij de 18de-eeuwse hoeve "Den Bastiaen" (CAI ID 106022) werd aardewerk uit de ijzertijd, de Romeinse tijd, de volle middeleeuwen en de nieuwe tijd aangetroffen. Van de hoeve werden de fundamenten teruggevonden.

Ook langs de Bolkerhoeveweg (CAI ID 106042 [ten zuidwesten van CAI ID 106027]) is mogelijk aardewerk uit de ijzertijd of Gallo-Romeinse periode gevonden. Waarschijnlijk betreft het echter eerder vroegmiddeleeuws materiaal. Daarnaast kunnen aardewerkvondsten in de volle middeleeuwen, tussen de 10de en de 12de eeuw, geplaatst worden. Ter hoogte van de Ter Stratenweg (CAI ID 106067) werd een mogelijk Romeinse scherf aangetroffen. Ook werd hier aardewerk uit de middeleeuwen gevonden. Vanaf 1615 wordt er melding gemaakt van een tweede Hoeve ter Straten, die op deze locatie gesitueerd moet worden. Deze hoeve zou uit de late middeleeuwen dateren.¹²

Op verschillende locaties werd ook middeleeuws aardewerk gevonden, onder meer op locatie CAI ID 100469. In de Vincent Goossenslaan (CAI ID 106061 [ten zuidwesten van CAI ID 106045]) werd aardewerk uit de vroege, volle en late middeleeuwen gevonden. CAI ID 101646 leverde uitsluitend volmiddeleeuws materiaal op. Op locatie CAI ID 101609 en CAI ID 106052 werd dan weer aardewerk

Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 106027, Kapelleberg 1 (OEL 41), (geraadpleegd op 7 februari 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 106042, Bolkerhoeveweg III (OEL 57), (geraadpleegd op 7 februari 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 106045, Vincent Goossenslaan I (OEL 17), (geraadpleegd op 7 februari 2018)

¹¹ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 159995, Oelegemsesteenweg II (geraadpleegd op 6 februari 2018). Zie ook Reyns/Bruggeman 2012; Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 101647, Steenberg (OEL 52), (geraadpleegd op 6 februari 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 163732, Schuurblok (geraadpleegd op 7 februari 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 100122, Hoeve ter Straten (OEL 60), (geraadpleegd op 7 februari 2018)

¹² Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 100480, De Keer VI (geraadpleegd op 6 februari 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 106027, Kapelleberg 1 (OEL 41), (geraadpleegd op 7 februari 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 106022, Den Bastiaen (OEL 53), (geraadpleegd op 7 februari 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 106042, Bolkerhoeveweg III (OEL 57), (geraadpleegd op 7 februari 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 106067, Ter Stratenweg I (OEL 18), (geraadpleegd op 6 februari 2018)

uit de volle en de late middeleeuwen aangetroffen. Ook op de vindplaatsen CAI ID 106045 en CAI ID 106053 werd laatmiddeleeuws aardewerk ingezameld.¹³

Er kwamen tevens andere resten uit de middeleeuwen aan het licht in de omgeving. Ter hoogte van CAI ID 103363 bevindt zich de Parochiekerk O.-L.-Vrouw, die teruggaat tot de late middeleeuwen. De huidige toren dateert vermoedelijk uit de 15de eeuw. Het oorspronkelijke kerkgebouw uit de 15de of 16de eeuw is inmiddels verdwenen. Tijdens de Godsdienstoorlogen diende de kerk als toevluchtsoord en werd ze omwald. De torenspits werd in 1605 vernield door een storm. De wallen rond de kerk werden afgebroken in 1607. In de 17de eeuw zou de kerk hersteld of herbouwd zijn. De huidige spits werd opgericht in 1671, maar raakte in de 18de en 19de eeuw meermaals beschadigd, voornamelijk door blikseminslag. Ook in de 19de eeuw vonden er verbouwingen aan de kerk plaats. Ze brandde volledig uit in 1914 en werd hersteld tussen 1921 en 1924. De toren werd gerepareerd in 1923-1926. De oorlogsschade aan de toren en kerk na de Tweede Wereldoorlog werd in 1948 hersteld.¹⁴

Verder is er uit de late middeleeuwen een site met walgracht gekend. De eerste vermelding van “Het Schransken” (CAI ID 106057) zou dateren uit 1718. Van de grachten zijn slechts beperkte sporen teruggevonden. De grachten werden gedempt tijdens de tweede helft van de 19de eeuw. Ook werd er aardewerk uit de late middeleeuwen en de nieuwe tijd, meer bepaald de 17de eeuw, aangetroffen. Op vindplaats CAI ID 101638 wordt het aardewerk tussen de 16de en de 18de eeuw gesitueerd.¹⁵

Uit de nieuwe tijd zijn er tevens enkele gebouwen gekend. De herberg en brouwerij Den Bol (CAI ID 103364) dateren uit de 17de eeuw. De eerste vermelding van de herberg dateert van 1655 en die van de brouwerij dateert uit 1688. De brouwerij en het bijhorende woonhuis werden in de loop van de 19de en de 20ste eeuw meermaals vergroot en vernieuwd. In 1942 werd de brouwerij afgebroken, zodat enkel het woonhuis en een schuur bewaard bleven. Ook de Hoeve de Lentberg (CAI ID 103360) dateert uit de 17de eeuw. Het gebouw zou in vakwerk opgebouwd geweest zijn. Op de zogenaamde Ferrariskaart uit de 18de eeuw zijn een zestal hoeves te zien ter hoogte van CAI ID 106020. Ze behoorden tot het gehucht dat gekend was onder het toponiem Ginnegem. Het toponiem werd reeds in 1210 vermeld.¹⁶

¹³ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 100469, De Bastiaen (geraadpleegd op 6 februari 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 106061, Vincent Goossenslaan II (OEL 28), (geraadpleegd op 6 februari 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 101646, Ginnegemveld I (OEL 50), (geraadpleegd op 6 februari 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 101609, Knodbaan I (OEL 10), (geraadpleegd op 6 februari 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 106052, Lindberg 1 (OEL 13), (geraadpleegd op 6 februari 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 106045, Vincent Goossenslaan I (OEL 17), (geraadpleegd op 7 februari 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 106053, Torenplein I (OEL 11), (geraadpleegd op 6 februari 2018)

¹⁴ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 103363, Parochiekerk O.-L.-Vrouw (OEL 51), (geraadpleegd op 6 februari 2018); Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Parochiekerk Onze-Lieve-Vrouw [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/13983> (geraadpleegd op 6 februari 2018)

¹⁵ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 106057, Het Schransken (OEL 5), (geraadpleegd op 7 februari 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 101638, Bolkerhoeveweg I (OEL 34), (geraadpleegd op 7 februari 2018)

¹⁶ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 103364, Brouwerij Den Bol (geraadpleegd op 6 februari 2018); Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Brouwerij Den Bol [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/13987> (geraadpleegd op 6 februari 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 103360, Hoeve de Lentberg (geraadpleegd op 6 februari 2018); Agentschap Onroerend Erfgoed 2017: Hoeve de Lentberg [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/13958> (geraadpleegd op 6 februari 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 106020, Hoeve Ginnegem (OEL 55), (geraadpleegd op 6 februari 2018)

Tot slot zijn op locatie CAI ID 215386 enkele 20ste-eeuwse kuilen en verstoringen vastgesteld. Ter hoogte van CAI ID 215389 werden ook enkele recente kuilen gevonden bij van proefsleuvenonderzoek.¹⁷

Andere gekende archeologische waarden in de omgeving van het onderzoeksgebied bevinden zich al op vrij grote afstand ten opzichte van het onderzoeksgebied of kennen een verschillende landschappelijke ligging. Ze zijn weinig relevant om het archeologisch potentieel van het terrein in te schatten. Daarom worden ze hier niet nader toegelicht.

2.4.4 Interpretatie van het onderzochte gebied en synthese

Na uitvoering van het bureauonderzoek kunnen de onderzoeksvragen die vooropgesteld werden, beantwoord worden.

Welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het terrein? Wat is de landschapshistoriek en de gebruiksevolutie van het terrein?

Het onderzoeksgebied kent een gunstige landschappelijke ligging, op een zandrug, ten zuiden van de vallei van het Groot Schijn. Het onderzoeksgebied is lang in gebruik geweest als akkerland. Dit kunnen we afleiden uit historische kaarten en ook uit de bodemkaart, op basis waarvan we de aanwezigheid van een plaggenbodem verwachten op het terrein. Ten zuiden van het terrein bevond zich een 17de-eeuwse molen. In de 19de eeuw verscheen bebouwing in het zuidoosten van het terrein. Deze bebouwing is sinds 1971 niet meer te zien op een luchtfoto. Op basis van historische kaarten kan een inschatting gemaakt worden van het archeologisch potentieel van het terrein vanaf de 18de eeuw. Met betrekking tot oudere periodes kunnen gekende archeologische waarden in de omgeving een indicatie geven van het archeologisch potentieel. Zo zijn in de omgeving onder meer resten gekend uit de steentijd, de metaaltijden, de Romeinse tijd, de middeleeuwen en de nieuwe tijd. Het gaat om sporen van bewoning, van religie en van ambacht.

Wat is de impact van de geplande werken?

Binnen het volledige onderzoeksgebied worden werken gepland. De voornaamste werken omvatten de bouw van woningen met een ondergrondse kelderverdieping tot een diepte van 3,20 m en omgevingsaanleg. Ook dient in acht genomen te worden dat de geplande werken compactie van de bodem zullen veroorzaken buiten de zones waar de eigenlijke werken voorzien worden. Dit doet besluiten dat binnen het volledige onderzoeksgebied het bodemarchief bedreigd is.

2.4.5 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. Er is met name sprake van archeologisch potentieel met betrekking tot resten uit de steentijd tot de nieuwe tijd. Op basis van de gebruiksevolutie van het terrein en de vermoedelijke aanwezigheid van een plaggenbodem wordt een goede bewaring van het bodemarchief verwacht. Gezien het archeologisch potentieel van het terrein en de negatieve impact van de geplande bodemingrepen is bijkomend archeologisch vooronderzoek aangewezen.

Geofysisch onderzoek is niet aangewezen omdat dit geen gegevens over de chronologie van de eventueel gedetecteerde fenomenen kan opleveren. Veldkartering is niet mogelijk binnen het onderzoeksgebied, omdat het volledige terrein in gebruik is als grasland. Landschappelijk booronderzoek is wel relevant om de bewaringstoestand van de bodem en het potentieel op steentijd artefactensites in te schatten. Op basis van de bodemkaart wordt een plaggenbodem

¹⁷ Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 215386, Pomuni Trade (geraadpleegd op 6 februari 2018); Centrale Archeologische Inventaris, CAI ID 215389, Pomuni Frozen (geraadpleegd op 6 februari 2018)

verwacht op het terrein, maar de bodemkaart blijkt niet altijd correct. Daarom is het belangrijk om de bodemopbouw na te gaan aan de hand van een landschappelijk booronderzoek. Afhankelijk van het potentieel op steentijd artefactensites is mogelijk bijkomend booronderzoek nodig. Tot slot dient ook een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd te worden om na te gaan of binnen het onderzoeksgebied relevante archeologische sporen aanwezig zijn. Deze onderzoekstechniek biedt daarvoor voldoende ruimtelijk inzicht en is geschikt omdat een site zonder complexe verticale stratigrafie verwacht wordt.

Na elke nieuwe stap in het archeologisch vooronderzoek dient telkens opnieuw de afweging gemaakt te worden of bijkomend archeologisch vooronderzoek nodig is en welke onderzoeksmethodes hiervoor het meest aangewezen zijn.

3 Samenvatting

Het bureauonderzoek toont aan dat het onderzoeksgebied archeologisch potentieel kent. Er is met name sprake van archeologisch potentieel met betrekking tot resten uit de steentijd tot de nieuwe tijd. Op basis van de gebruiksevolutie van het terrein en de vermoedelijke aanwezigheid van een pluggenbodem wordt een goede bewaring van het bodemarchief verwacht. Gezien het archeologisch potentieel van het terrein en de negatieve impact van de geplande bodemingrepen is bijkomend archeologisch vooronderzoek aangewezen.

4 Bibliografie

4.1 Publicaties

Bastiaens, J./J.M. Van Moernick, 1994: Bodemsporen van beddenbouw in het zuidelijk deel van het plaggenlandbouwareaal: getuigen van 17de-eeuwse landbouwintensivering in de Belgische provincies Antwerpen en Limburg en de Nederlandse provincie Noord-Brabant, *Historisch Geografisch Tijdschrift* 12.3, 81-90.

Goolaerts, S./K. Beerten, 2006: *Toelichting bij de Quartairgeologische kaart. Kaartblad 16 Lier*, Leuven.

Reyns, N./J. Bruggeman, 2012: *Archeologisch vooronderzoek Oelegem (Ranst) – Oelegemsesteenweg, Herbouwen van de brug*, Bornem (Rapporten All-Archeo bvba 042).

Van Doesburg, J./M. De Boer/J.H.C. Deeben, 2007: Essen in zicht. Essen en plaggendecken in Nederland. Onderzoek en beleid, (*Nederlandse archeologische rapporten* 34), Amersfoort.

4.2 Websites

Cartesius (2018)
<https://www.cartesius.be>

Centrale Archeologische Inventaris (2018)
<https://cai.onroerenderfgoed.be>

Databank ondergrond Vlaanderen (2018)
<http://dov.vlaanderen.be>

Geoportaal Onroerend Erfgoed (2018)
<https://geo.onroerenderfgoed.be/>

Geopunt Vlaanderen (2018)
<http://www.geopunt.be/>

Inventaris Onroerend Erfgoed (2018)
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be>

Onderzoeksbalans Onroerend Erfgoed Vlaanderen (2018)
<https://www.onderzoeksbalans.be>

5 Bijlagen

5.1 Archeologische periodes

